

מוראות המלחמה במפרץ הפרסי-מלחמה שישראל לא הייתה צד פעיל לה –המחישו בדרך כואבת את חשיפותו של העורף שלנו לפגיעה מנשק קונבנציונאלי ובלתי קונבנציונאלי. המחשה זו אך מחזקת את הנאמר בדוחות מבקרי המדינה הדנים במוכנות העורף בנושא קיומי, דוחות שהתפרסמו ברציפות משך שנים, כך שהבדיקה בשנה הנוכחית מהווה אך המשך לקודמותיה. בדוחות האמורים נבדקו נושאים הנוגעים להיערכות ולמוכנות העורף למלחמה בתחומים שונים. אחת המסקנות העולות מן הביקורת היא, כי שיתוף פעולה יעיל ומשולב של גופים צבאיים ואזרחיים מהווה תנאי הכרחי למוכנות העורף. כמו כן הודגש הצורך החיוני והדחוף להכפיף את כל הגורמים, המיועדים לטפל בענייני העורף בחירום, לגורם מרכזי אחד בעל סמכויות מתאימות, המלצה שיש ליישמה, ויפה שעה אחת קודם. יצוין שפרק העוסק בהיערכות העורף בחירום בדח שנתי 40, שהוחלט בשעתו על חיסויו, הותר לפרסום והוא כלול בדוח הנוכחי, מאחר שנמצא שעילת החיסוי אינה קיימת עוד.

נושא שהסעיר את הציבור, ואשר נדון בחלקו בוועדה לענייני ביקורת המדינה עוד לפני פרסומו המוקדם של הדוח עליו ברבים, סב על ערכות המגן לאוכלוסייה האזרחית. במהלך הדיון התגלעה מחלוקת בין צה"ל לבין ביקורת המדינה, בעיקר בשאלה אם המסכות לאוכלוסייה האזרחית הבוגרת אכן העניקו לחובשיהן את רמת המיגון המזערית שקבע צה"ל. עתה אין עוד חולק שהניסוי, שעליו הסתמכה הביקורת, אכן הצביע על בעיית אי התאמה של חלק מהמסיכות לפנים של חובשיהן. לאיתור ממדי הבעיה אף נערך בימים אלה ניסוי נרחב יותר. צה"ל גם הביע נכונותו לפעול ברוח ההמלצות בדוח¹, לרבות ההמלצה להקים צוות מומחים בלתי תלויים, שיהא מקובל על צה"ל ועל מבקר המדינה, לשם בדיקת ממדי הבעיה ועשייה לפתרונה.

השנה עמדה בסימן המשך העלייה- בעיקר מברית המועצות- שידעה מטעמים שונים עליות ומורדות. מידת הצלחתה של קליטת הבאים בפועל בשערינו משפיעה כמובן גם על רצונם של העולים בכוח בעתיד לבוא. קליטה טובה היא משימה לאומית ממדרגה ראשונה. זו שעת כושר היסטורית, לחידוש פני החברה בישראל, שאין להחמיצה למען העולים והוותיקים גם יחד. יש להקדיש למטרה זו את מיטב המשאבים, הכספיים והאנושיים, במירב היעילות והשכל הטוב. אם כך ינהגו השלטונות ואם משקיעים- בעיקר מקרב העם היהודי ברחבי תבל- יבינו את גודל השעה וירתמו למשימה, יש יסוד לתקווה שהחלום אכן יהיה למציאות. אין לשכוח שתעסוקה נאותה היא תנאי עיקרי לקליטה טובה, ועל כן הכשרת הקרקע ליצירת מקומות עבודה חייבת לעמוד בקרש מעייניו של כל החפץ והמסוגל לתרום להשגת המטרה.

למרבה הצער, נמשכה כגם השנה התופעה של סיפוק צרכי ההוה העל חשבון העתיד, או תוך התעלמות מן הצורך למנוא טת התהוותו של משבר צפוי בעתיד. דוגמה בולטת לכל היא השימוש שנעשה במאגרי המים, תוך דלדול כמותם וסיכון איכותם, חרף דוחות ומעקבים של מבקרי מדינה קודמים ודוח נפרד, עשירי במניין, שראה אור השנה. אילו נפלו דברי הביקורת בעבר על אוזניים כרויות, ניתן היה למנוע את מסבר מים הפוקד עתה את המדינה. דוגמה בולטת נוספת להעדפת סיפוק

¹ הממשיך להוות חלק בלתי נפרד מהדוח השנתי.

הצרכים המיידים על חשבון העתיד, מהווים שני פרויקטים לבנייה של עיריית בני ברק, אשר גם להם הוקדש דוח נפרד במהלך שנה זו. אחד הפרויקטים כבר תם ונשלם, תוך גרימת הפסד כספי רב לקופת הציבור, ואילו הפרויקט טרם אושר על ידי משרד הפנים והנושא נמצא בדיון בוועדה לענייני ביקורת המדינה של הכנסת, במגמה להביט לביטול ההתקשרות בתנאים הקיימים. זו גם דוגמה לפעולת ביקורת בזמן אמיתי, שבו ניתן עדיין למנוע את הנזק הצפוי.

מעודדת העובדה, שבמקרים מסויימים חוקקה הכנסת חוקים המיישמים את המלצות מבקר המדינה:

בפברואר 1990 הוכנס תיקון לחוק מימון מפלגות המגביל תרומה מיחיד ל- 20,000 ש"ח בשנה "רגילה" ול- 40,000 ש"ח בשנת בחירות. אין ספק שבצד יוזמי דבר חקיקה זה היוותה גם הביקורת, לרבות פרסום שמותיהם של תורמים גדולים, דורס מאיץ.

תרומתה של הביקורת מונחת גם ביסוד חקיקתו של חוק שירות המדינה (סיווג פעילות מפלגתית ומגבית כספים) (תיקון מס' 2 התש"ן-1990) הקובע, בין היתר, כי עובד מדינה שדרגתו היא אחת מארבע הדרגות העליונות בכל סולם דירוג, לא יהיה חבר ב"גוף בוחר" כהגדרתו שם². בכך בא לכלל ביטוי רצונם של המצביעים בעד תיקון זה בחוק לשים סכר בפני נגע המינויים הפוליטיים, שעליו עמדה ביקורת המדינה בדוח שנתי 39. התופעה עודנה נמשכת, והפתרון בתיקון האמור אינו אלא חלקי. בדוח הנוכחי מתפרסם מעקב אחר יישום ההוראה דלעיל. הועלה שהיישום עדיין אינו מניח את הדעת. כמו כן הובהר שהמלחמה בתופעת המינויים הפוליטיים בכללותה סבוכה היא ונתקלת במכשולים רבים עקב הקושי המהותי לדלות ראיות מוצקות על השיקולים ביסודו של תהליך המינוי.

ככל שתעמיק ההכרה בקרב הרשות המבצעת, שהביקורת היא אמצעי חיוני לשיפור המינהל הציבורי ותפקודו, כן יהיה שיתוף הפעולה הקיים בין גופים אלה פורה ויעיל יותר.

מרים בן פורת
מבקר המדינה
ונציב תלונות הציבור

ירושלים ט' בסיון התשנ"א
22 במאי 1991

² "גוף בוחר" - גוף שתפקידו או אחד מתפקידיו לבחור מועמדים לכנסת או לכהונת ראש הממשלה או שר בממשלה..."